

Наука та інновації. 2009. Т. 5. № 3. С. 94–99.

Л.В. Бойко-Бойчук

Інститут політичних і етнонаціональних досліджень ім. І.Ф. Кураса НАН України, Київ

ПОНЯТТЯ "СОЦІАЛЬНА ІННОВАЦІЯ": ТИПИ ВИЗНАЧЕНЬ, ПРИКЛАДИ ЗАСТОСУВАННЯ

Виокремлено три типи сучасного трактування поняття "соціальна інновація": 1) ідеї, стратегії, концепти, форми організації в соціальній сфері; 2) процес здійснення змін (впровадження нових рішень), тривала соціальна зміна, нестандартні рішення соціальної проблеми; 3) здійснення змін у поведінці та уподобаннях людей, у процесах впливу на зміни, у регулюванні економічних, соціальних та політичних процесів. Спільною для всіх трьох типів визначень ознакою є належність інновації до реалізації соціальних потреб. Крім того, в роботі наведено низку проектів щодо дослідження шляхів впровадження соціальних інновацій: інноваційний журналізм, мережі соціальних інновацій, соціально-інженерний парк і ін.

К л ю ч о в і с л о в а: соціальна інновація, впровадження соціальної інновації, потреби людини, зміна поведінки.

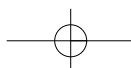
Поняття "інновація" в економічних дослідженнях пов'язане, передусім, з поняттями "конкурентоздатність" і "розвиток", адже саме завдяки впровадженню інновацій підвищується конкурентоздатність організації, галузі або території і прискорюється їхній розвиток. Представники значної частини академічної спільноти (переважно — економічної) покладають сподівання розв'язати проблему швидкого й ефективного виходу країни зі стану транзитивності через інноваційний шлях розвитку [1]. Водночас у вітчизняних публікаціях недостатньо висвітлена проблема сутності і місця соціальної інновації у суспільно-політичних процесах.

В роботі досліджується поняття "соціальна інновація" через виконання таких завдань: аналіз і типологізація сучасних трактувань цього поняття; вивчення прикладів застосування соціальних інновацій.

СУЧАСНІ ТРАКТУВАННЯ ПОНЯТТЯ "СОЦІАЛЬНА ІННОВАЦІЯ"

У сьогоденних дефініціях досліджуваного поняття знаходимо досить широкі його тлумачення, а саме — соціальна інновація як *а)* нові ідеї, концепти тощо (перша група); *б)* процес здійснення змін (друга група); *в)* здійснення змін конкретно у поведінці людей (третья група). Класифікація визначень побудована у такий спосіб: одна група логічно продовжує іншу — від найширшого трактування до найвужчого. Примітно, що у всіх трьох групах визначень соціальну інновацію автори пов'язують із реалізацією соціальних потреб.

У більшості літературних джерел дослідники під "соціальною інновацією" розуміють нові ідеї у будь-якій формі від стратегій до продуктів, пов'язані із потребами суспільства (віднесемо їх до першої групи). Наприклад, соціальні інновації означають нові "стратегії, концепції, ідеї або організації, які відповідають соціальним потребам" [2]. Подібне ж визначення знаходи-

мо в енциклопедії Вікіпедія: "соціальна інновація стосується нових стратегій, концептів, ідей і організацій, пов'язаних з соціальними потребами всіх типів — від умов роботи й освіти до розвитку громад і здоров'я — і поширює та зміцнює громадянське суспільство" [3].

Вживаючи і роз'яснюючи поняття соціально-політичних, державно-правових інновацій та інновацій у духовній сфері, відомий російський вчений Ю. Яковець поняття інновації (нововведення) тлумачить як внесення у різноманітні види людської діяльності нових елементів (видів, способів), що підвищують результативність цієї діяльності. У такому разі соціально-політичні інновації включають нові форми організації громадських рухів і політичних партій, надання допомоги безробітним, пенсіонерам, дітям, організаціям охорони здоров'я тощо. Натомість державно-правові інновації включають нові форми організації державної влади (законодавчої, виконавчої, судової) й управління на муніципальному, регіональному, національному і міждержавному рівнях, прийняттям або корегуванням правових документів, організації виборів і оновленням державних органів тощо. У свою чергу, інновації у духовній сфері проявляються у наукових відкриттях, винаходах, гіпотезах, концепціях, теоріях, конструкторських ідеях, художніх, музикальних, літературних та архітектурних стилях, театральних, кіно- і теленовведеннях. Інновації в цій сфері дають можливість використовувати найбільш ефективні форми освіти (педагогіки, методики, організації); висунення і закріплення нових етичних норм, релігійних вчень, ідеологічних напрямків. Автор поділяє інновації за рівнем новизни на: епохальні, базисні, покращуючі, мікроінновації, псевдоінновації, антиінновації; за простором дії — на глобальні, цивілізаційні, національні, регіональні, локальні, точкові [4].

До другої групи віднесемо роботи, у яких соціальна інновація пов'язується з процесом здійснення змін (прийняття і впровадження рішень). Зокрема, Центр соціальних інновацій

при Стендфордській бізнес-школі (Center for Social Innovation at the Stanford Graduate School of Business) заснував у 2003 р. тематичне видання "Стендфордський вісник соціальних інновацій" (Stanford Social Innovation Review), в якому проголосив соціальну інновацію як процес віднаходження, забезпечення підтримки і впровадження оригінальних рішень для соціальних потреб і проблем. Згодом, уже в 2008 р., в цих виданнях підкреслюється, що соціальна інновація це — найкраща конструкція для розуміння (і продукування) тривалої соціальної зміни та переформулюється й уточнюється її визначення як "нестандартне рішення соціальної проблеми, яке є більш ефективним, доцільним, життєздатним (sustainable), або існуючі рішення, для яких створенні цінності виникають переважно для суспільства в цілому, ніж для окремих індивідів" (курсив наш) [5]. У звіті британської дослідницької установи NESTA (National Endowment for Science, Technology and the Arts), яка поставила за мету проаналізувати шляхи зростання соціальних інновацій та їхнього впливу на розвиток суспільства у конкретних досліджуваних нею випадках, під поняттям "соціальна інновація" розуміється розвиток і впровадження нових ідей (продукції, послуг і моделей), які відповідають соціальним потребам. Йдеться про те, що соціальні інновації: а) можуть бути визначені і потенційно поширені поза їх початковим контекстом; б) здійснюються скоріше організаціями, ніж індивідами; в) відповідають соціальним потребам (як протилежність — тільки персональним потребам і попиту) [6, с. 9]. Інший дослідник В. Міллер (W. Miller) (його можна також віднести до авторів визначень другої групи) під терміном "соціальна інновація" розуміє будь-який розвиток соціальних або організаційних структур, принципів або практик, не залежно від того, хто продукує ідею [7].

Третю групу трактувань поняття "соціальна інновація" складають ті автори, які пов'язують соціальну інновацію не тільки з ідеями та про-

цесом їх впровадження, а також із здійсненням змін, але конкретизують, що зміні підлягає саме поведінка людей. Зокрема, створений 1976 року Міжнародний форум соціальних інновацій (Forum International de l'Innovation Sociale) (Франція, Париж) визначає їх як здатність до інновацій у сенсі суспільної поведінки — чи то індивідуальної, чи то професійної. Термін фокусується на здатності трансформації ролей, а тому на здатності вплинути на трансформацію суспільних інституцій [8].

Корегування поведінки людини може здійснюватися і шляхом зміни її поведінкових настанов. Так, змінами як у перевагах споживачів, громадян і робітників щодо типів продукції, послуг, якості оточуючого середовища, дозвілля, бажаної роботи, так і змінами у процесах, за допомогою яких вони впливають на такі зміни, називає професор Масачусетського університету технологій *Н. Ашфорд* (N. Ashford) соціальну інновацію (поділяючи інновації на технологічні, організаційні та соціальні) [9].

Про вплив на когнітивні процеси соціуму пише і російський автор *І. Москальов*: під інноваційними соціальними процесами розуміються трансформації у соціальних структурах і процесах, що приводять до зміни способу функціонування соціальної системи [10]. При цьому можуть суттєво змінюватися стратегічні пріоритети, технологія, культура, соціальні інститути. Задача управління соціальними інноваціями може бути методологічно розглянута не тільки у парадигмі соціологічного біхевіоризму як проблема управління новими формами соціальної поведінки, але також і як задача управління когнітивними процесами соціуму, його змістопороджуючою діяльністю та рефлексією. Автор віддає пріоритет соціальним інноваціям на відміну від традиційного економіко-технологічного підходу і відмічає рекурсивну взаємодію соціальних інноваційних процесів і змін в економіці. При цьому економічні і науково-технічні інновації як показники розвитку суспільства обумовлені соціальними змінами і саме у кон-

тексті соціальних змін мають вивчатися їх ефекти. Соціальні інноваційні процеси — це зміни, що відбуваються у складних системах, які можуть бути викликані як зовнішніми джерелами, так і своїми внутрішніми механізмами розвитку [10]. Фінські дослідники *Hamalainen* та *Heiskala* визначають поняття "соціальна інновація" таким чином: до соціальної інновації відносяться такі новинки, пов'язані з регулюванням (законодавчим або адміністративним), політикою (politics) або організаційними структурами і практиками, що покращують функціонування суспільства [11]. До цієї групи визначень віднесемо т. зв. "соціально спрямовані інновації", завданням яких автори "Української інноваційної доктрини-2008" визначили створення дружнього для інновацій зниження інноваційного спротиву в суспільстві, "інноватизацію" культурно-освітнього середовища, створення сприятливого правового поля та необхідних інфраструктур, що забезпечують інноваційну діяльність. Спектр соціально спрямованих інновацій включає всі аспекти суспільного життя — від організації публічної влади й управління до культурної політики та забезпечення здоров'я нації [12, с. 208].

Окремо зазначимо широко відому електронну енциклопедію Вікіпедія, яка є класичним прикладом соціальної інновації у мережі Інтернет (вона містить загалом два мільйони статей двомастами мовами, а її англійська версія вдвічі перевершує обсяги Британіки). Особлива відмінність цієї енциклопедії від інших подібних документів полягає у можливості вносити свої корегування у 99,9 % статей будь-ким з будь-якої частини світу (саме тому її називають "вільною енциклопедією") [13].

Зрозуміти роль соціальних інновацій допоможе аналіз прикладів їх впровадження у різних сферах життя суспільства.

ДОСЛІДЖЕННЯ СОЦІАЛЬНИХ ІННОВАЦІЙ І СФЕРИ ЇХ ЗАСТОСУВАННЯ

Перед дослідниками означеної тематики очевидно постануть питання: як виникають соці-

альні інновації, яким чином можливий обмін вдалим досвідом і — головне — у якій формі можливе практичне втілення інновацій, що відповідають соціальним потребам? Хоча б частково відповісти на ці питання допомагає концепт "інноваційної журналістики", мережі обміну соціальних інновацій, регіональний громадський фонд сприяння втіленню соціальних інновацій, соціально-інженерний парк та соціальна Силіконова долина.

Соціальні інновації виникають у публічній владі, у межах компаній або громадських організацій, але найбільш помітна їх ефективність у просторі між цими трьома секторами [14]. У пошуках відповіді на питання "як виникають інновації?" Девід Нордфорс (David Nordfors) запропонував концепт "інноваційної журналістики" (Innovation Journalism). Перша програма інноваційної журналістики розпочалася в 2003 р. у шведському інституті в співробітництві з VINNOVA, Шведською урядовою агенцією з інноваційних систем та зі Стендфордським центром інновацій і навчання при Стендфордському університеті. У межах програми щороку проводяться семінари і конференції за участю журналістів, які висвітлюють інновації. Подібну програму заснували в 2006 р. у Фінляндії, а в 2007 р. — у Пакистані [15].

Для інноваційної журналістики процес інновацій сам по собі є головною ідеєю проекту, що відноситься до бізнесу, технологій, політики тощо як базовий компонент газетного матеріалу. Дослідники програми інноваційної журналістики вивчають, яку роль відіграє журналістика у поєднанні інновації з громадськими інтересами, а також як інноваційні процеси взаємодіють з громадською увагою та з медіановинами [13]. Журналісти, яких можна назвати "інноваційними журналістами", існують уже сьогодні, але питання полягає у тому, як і коли вони оберуть для себе таку назву замість "бізнес-журналістів", "журналістів технологій" тощо [16, с. 9].

Для створення поля соціальних інновацій і обміну досвідом утворюють мережі (напр., ме-

режа "Обмін соціальними інноваціями" (Social Innovation Exchange) [17], створені для здійснення спільних проектів, у т.ч. трансферу технологій, одинадцять інноваційних мереж Європи [18]).

Фірма "Соцінновація" (Росія), утворена у 1989 р. як державна наукова консультативно-впроваджувальна фірма, яка, за твердженням авторів сайту, об'єднала у собі соціальних інноваторів різних сфер, ставить за мету допомогти людині у створенні середовища "соціальної комфортності", пропонуючи алгоритм доброти і комфортного майбутнього для будь-якої родини (на сьогодні, за даними сайту, організація нараховує 64 служби і філії). Фонд визначив п'ять основних напрямків інноваційного пошуку — здоров'я, сімейне виховання, сімейна педагогіка, екологія, здорове харчування. Сьогодні на рахунок фонду 54 ноу-хау, десятки втілених пропозицій [19].

Вирішуючи проблему розвитку і впровадження соціальних технологій конструктивного спрямування, російські вчені запропонували за підтримкою держави створити інноваційну організацію нового типу — "соціально-інженерний парк", аналогічний науковому або технологічному парку, але зі своїми відмінностями. Принципова відмінність соціально-інженерного парку як форми організації інноваційного процесу від відомих форм інноваційної діяльності у технічній сфері полягає в тому, що його діяльність здійснюється у відповідності до принципів і схем суспільних дисциплін (інженерій) у тих сферах інноваційної діяльності, в яких спеціалізується парк. Одна з цілей діяльності парку — ініціювання зміни пануючої технократичної парадигми інноваційної діяльності на соціально-інженерну [20].

Подібне до соціально-інженерного парку знаходимо у понятті "соціальна Силіконова долина" (social Silicon Valley) запропонованому Ж. Мулканом (Mulkan Geoff). Цим терміном автор позначає регіон, де важливість соціальних інновацій реально зрозуміла і де вони розглядаються як нові технології. Можна уявити,

що у соціальній Силіконовій долині існують публічні структури для визначення, підтримки і впровадження соціальних інновацій подібно до того, як ми підтримуємо структури для технологічних інновацій і їх комерціалізації [21].

Викладений матеріал дозволяє зробити такі висновки:

1. Аналіз згрупованих нами трьох типів визначень, зокрема наявність як широких трактувань, так і значно вужчих, дає можливість робити висновок про увагу й активну роботу вчених і практиків над змістом поняття "соціальна інновація".

2. Спільною для всіх трьох типів визначень ознакою соціальної інновації є її належність до реалізації соціальних потреб, на що вказують всі без винятку автори.

3. Опрацювання літератури з означеної тематики дало можливість виокремити три типи визначень поняття "соціальна інновація", як от: 1) ідеї, стратегії, концепти, організації, форми організацій; 2) процес здійснення змін (впровадження нових рішень), триваючі соціальні зміни, нестандартні рішення соціальної проблеми, розвиток структур, принципів, практик; 3) здійснення змін у поведінці, перевагах людей, змін у процесах впливу на зміни, у регулюванні, політиці, організаційних структурах і практиках.

4. Реалізація низки проектів щодо дослідження шляхів впровадження соціальних інновацій з метою висвітлення соціальних інновацій у медіа (інноваційний журналізм), обміну досвідом (мережі соціальних інновацій), впровадження соціальних технологій конструктивного спрямування (соціально-інженерний парк) вказують на те, що означена проблематика є актуальною не тільки у теорії, але й у практиці соціальних відносин.

5. Соціальні інновації можна знайти у будь-якій сфері суспільного життя, втім найпомітніша їх реалізація спостерігається у взаємодії різних суспільних груп — для задоволення спільних потреб.

6. Спрямованість соціальних інновацій на зміну поведінки людини дозволяє робити висновки про зв'язок соціальних і технологічних інновацій. Адже виникнення останніх мотивується певними суспільними потребами, а впроваджені технологічні новинки поширюючись (напр., стаючи невід'ємним елементом побуту) змінюють поведінку людини.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Бойко-Бойчук Л.* Інноваційні дослідження останніх років в Україні / Наукові праці історичного факультету Запорізького Національного університету. — Тематичний випуск XXIV. Національні і соціальні чинники революцій і реформ в Україні: проблеми взаємовпливів (до 90-річчя УНР). — Запоріжжя: "Просвіта", 2008. — С. 269-272.
2. *Social Innovation and Entrepreneurship. Developing Capacity to Reduce Poverty and Hunger Suresh Babu and Per Pinstrup-Andersen.* — October 2007 // <http://www.ifpri.org/2020Chinaconference/pdf/beijingbrief-babu.pdf>.
3. *Social Innovation* // http://en.wikipedia.org/wiki/Social_innovation#cite_note-4.
4. *Яковец Ю.* Многоликость инноваций / Эпохальные инновации 21в. — М.: Экономика, 2004. — С. 9—19. // http://aeer.cctpu.edu.ru/winn/db_reg/articles/1.doc.
5. *Phills Jr., Deiglmeier K., Miller D.* Rediscovering Social Innovation / Stanford Social Innovation Review. — Fall 2008. — // <http://www.ssireview.org/articles/entry/rediscovering-social-innovation>.
6. *In and out of sync. The challenge of growing social innovations.* — September 2007. — 66 p. // <http://www.socialinnovationexchange.org/node/238>.
7. *Miller W.* The 'habitat' for Entrepreneurship. APARC Working Paper, Stanford University. Available Jan.2005 on the internet <http://aparc.stanford.edu/publications/workingpapers> цит за Innovation, Journalism and Future. Final report of the research project Innovation Journalism in Finland E. Kauhanen E. Noppari Journalism Research and Development Centre University of Tampere Technology review 200/2007 Helsinki 2007. — 92 p. // http://www.tekes.fi/julkaisut/innovation_journalism_and_future.pdf.
8. *Forum International de l'Innovation Sociale* // http://www.ifs-i-conferences.com/ifs_pres_brevegb.htm.
9. *Ashford N.* Technological, Organisational, and Social Innovation as Pathways to Sustainability. Chapter 6: Innovation — The Pathway to Threefold Sustainability" in The Steilmann Report: The Wealth of People: An Intelligent Economy for the 21st Century Lehner, Franz,

- Charles, Anthony, Bieri, Stephan, and Paleocrassas, Yannis (eds.) *Brainduct* — digital edition, 2001, pp 233–274. / web.mit.edu/ctpid/www/tl/docs/WEALTH.doc.
10. *Москалев И.* Технологические основы социально-инновационного государственного управления: Материалы Международного форума "Проекты будущего: междисциплинарный подход" (16–19 октября 2006, г. Звенигород) // <http://spkurdyumov.narod.ru/Moskalev23.htm>.
  11. *Hamalainen T. & Heiskala R.* Sosiaaliset innovaatiot ja yhteiskunnan uudistumiskyky (Sitran tutkimushankkeen Sosiaaliset innovaatiot, yhteiskunnan uudistumiskyky ja taloudellinen menestys: kohti oppivaa yhteiskuntaa loppuraportti, Edita Prima, Helsinki, 2004, 171 sivua) цит за Innovation, Journalism and Future. Final report of the research project Innovation Journalism in Finland E. Kauhanen E. Noppari Journalism Research and Development Centre University of Tampere Technology review 200/2007 Helsinki 2007. — 92 p. // http://www.tekes.fi/julkaisut/innovation_journalism_and_future.pdf.
  12. *Українська* інноваційна доктрина 2008. — Харків : Глобус, 2008. — 271 с.
  13. *Wikipedia: social innovation on the web.* Interactive learning conference (June 15.18, 2005 Ithaca, New York) — 22 p. // <http://www.wdil.org/conference/pdf/wikiz.pdf>.
  14. *Social Innovation.* // http://en.wikipedia.org/wiki/Social_innovation#cite_note-4.
  15. *Innovation Journalism* / http://en.wikipedia.org/wiki/Innovation_journalism.
  16. *The Concept of Innovation Journalism and a Programme for Developing It* by David Nordfors. Reprint. — Stockholm: Vinnova, October 2003. — 12 p. // http://www.thebestlinks.com/Innovation_journalism.html.
  17. *Social Innovation Exchange* // <http://www.socialinnovationexchange.org/aboutsix>.
  18. *Europe Innova.* Innovation and Clusters. The Experience of 11 networks // <http://www.mowin.net/upload/media/8345/Europe%20INNOVA%20-%20Innovation%20and%20Clusters.pdf>.
  19. *Региональный* общественный Фонд содействия внедрению социальных инноваций // <http://fondsi.ru/default.php>
  20. *Социально-инженерный* парк "Будущая Россия" // <http://futurerussia.ru>.
  21. *Mulkan G.* Social innovation: what it is, why it matters and how it can be accelerated. The Young Foundation, London, 2006. 86 p. Internet: <http://www.youngfoundation.org.uk/> цит за Innovation, Journalism and Future. Final report of the research project Innovation

Journalism in Finland E. Kauhanen E. Noppari Journalism Research and Development Centre University of Tampere Technology review 200/2007 Helsinki 2007. — 92 p. // http://www.tekes.fi/julkaisut/innovation_journalism_and_future.pdf.

Л.В. Бойко-Бойчук

ПОНЯТИЕ "СОЦИАЛЬНАЯ ИННОВАЦИЯ":
ТИПЫ ОПРЕДЕЛЕНИЙ, ПРИМЕРЫ
ВНЕДРЕНИЯ

Выделено три типа современной трактовки понятия "социальная инновация": 1) идеи, стратегии, концепты, формы организации в социальной сфере; 2) процесс осуществления изменений (внедрение новых решений), длящееся социальное изменение, нестандартные решения социальной проблемы; 3) осуществление изменений в поведении и предпочтениях людей, в процессах влияния на изменения, в регулировании экономических, социальных и политических процессов. Общим для всех трех типов определений признаком является принадлежность инновации к реализации социальных потребностей. Кроме того, приведено ряд проектов по исследованию путей внедрения социальных инноваций: инновационный журнализм, сети социальных инноваций, социально-инженерный парк и др.

Ключевые слова: социальная инновация, внедрение социальной инновации, потребности человека, изменение поведения.

L.V. Boyko-Boyчук

"SOCIAL INNOVATION" NOTION:
TYPES OF DEFINITIONS, EXAMPLES
OF IMPLEMENTATION

Three types of modern definitions for "social innovation" notion are outlined. They are: 1) ideas, strategies, concepts, forms of organization in social sphere; 2) process of changing (implementing new decisions), continuing social change, nonstandard decisions of social problem; 3) making changes in people's behavior and preferences, in processes of impact on changes, in regulation of economic, social and political processes. The common feature for all three types is the accessory of innovation to social needs' realization. Besides, several projects on the ways of social innovation implementation are presented: innovation journalism, social innovation networks, social engineering park etc.

Key words: social innovation, social innovation implementation, human needs, behavior change

Надійшла до редакції 15.12.08.